

Muxayyo Dustova
Dotsent
Qarshi davlat texnika universiteti
O'zbekiston

MEVA-SABZAVOT EKSPORTINI OSHIRISHDA LOGISTIKA TO'SIQLARINI QANDAY YENGISH MUMKIN

***Annotatsiya:** Maqola meva-sabzavot eksportini oshirishga to'sqinlik qilayotgan asosiy logistika muammolarini tahlil qiladi va amaliy yechimlar taklif etadi: ta'minot zanjirlarini optimallashtirish, zamonaviy saqlash va transport texnologiyalarini joriy etish, shuningdek, infratuzilmani davlat qo'llab-quvvatlash. Muvaffaqiyatli holatlar va eksportchilar uchun tavsiyalar ko'rib chiqiladi.*

***Kalit so'zlar:** logistika, eksport, sabzavot va mevalar, ta'minot zanjirlari, transport, saqlash, infratuzilma, agroeksport*

Мухайё Дустова
Доцент
Каршинский государственный технический университет
Узбекистан

КАК ПРЕОДОЛЕТЬ ЛОГИСТИКУ ДЛЯ РОСТА ЭКСПОРТА ОВОЩЕЙ И ФРУКТОВ

***Аннотация:** Статья анализирует ключевые логистические препятствия, препятствующие росту экспорта овощей и фруктов, и предлагает практические решения: оптимизацию цепочек поставок, внедрение современных технологий хранения и транспортировки, а также государственную поддержку инфраструктуры. Рассматриваются успешные кейсы и рекомендации для экспортеров.*

***Ключевые слова:** логистика, экспорт, овощи и фрукты, цепочки поставок, транспорт, хранение, инфраструктура, агроэкспорт*

Mukhayyo Dustova

HOW TO OVERCOME LOGISTICS FOR THE GROWTH OF VEGETABLE AND FRUIT EXPORTS

Abstract: *The article examines key logistical barriers hindering the growth of vegetable and fruit exports and proposes practical solutions: optimizing supply chains, implementing modern storage and transportation technologies, and providing state support for infrastructure. Successful case studies and recommendations for exporters are discussed.*

Keywords: *logistics, export, vegetables and fruits, supply chains, transportation, storage, infrastructure, agro-export*

Кириш. Мева-сабзавот маҳсулотлари билан жаҳон савдоси логистика ва транспорт инфратузилмасининг самарадорлиги ва ишончлилигига катта даражада боғлиқ. Чет эл бозорларида янги маҳсулотларга бўлган талаб ортиб бориши билан, маҳсулотни фермер хўжалигидан истеъмолчигача етказиш жараёнида унинг сифати ва янгилигини сақлаш зарурати ҳам ортиб бормоқда. Самарали логистик тизимлар экспортчиларга халқаро бозорлардаги қатъий сифат талабларига жавоб бериш, етказиб бериш муддатларини оптималлаштириш ва харажатларни камайтириш имконини беради.

Логистика ва транспорт инфратузилмасини ривожлантириш мева-сабзавот маҳсулотлари экспортини кўпайтиришда муҳим омил ҳисобланади. Бу маҳсулотлар тез бузилувчан тоифага мансуб бўлгани учун етказиб бериш вақти ва келганидаги ҳолати ликвидлик ва фойдадорликка тўғридан-тўғри таъсир қилади. Логистик занжирлар ва инфратузилмани такомиллаштириш товар айланмасини тезлаштиради, экспорт имкониятларини кенгайтиради ва етказиб берувчи мамлакатларнинг жаҳон бозоридаги рақобатбардошлигини мустаҳкамлайди.

Совуқ занжир инфратузилмаси. Совуқ занжир инфратузилмасини яратиш — замонавий музлаткичли транспорт воситалари ва ихтисослашган омборхоналарни қамраб олиш — мева-сабзавот маҳсулотларининг сифатини сақлашда муҳим аҳамиятга эга. Бундай тизим маҳсулотнинг янгилиги ва озуқа қийматини ҳосилдан тортиб истеъмолчига етказиб беришгача бўлган барча босқичларда таъминлайди. Бу нафақат йўқотишларни камайтиради, балки қатъий сифат талабларига эга халқаро бозорларга чиқиш имконини ҳам яратади.

Транспорт тармоқлари. Автомобиль йўллари, портлар ва аэропортлар каби транспорт тармоқларини модернизация қилиш ва кенгайтириш ўтказиш қобилиятини оширади ва транзит вақтини қисқартиради, бу эса экспорт самарадорлигига бевосита таъсир қилади. Ишончли йўл тармоқлари маҳсулотни фермер хўжаликларидан қайта ишлаш корхоналарига ёки экспорт терминалларига етказиш вақтини қисқартиради, замонавий порт ва аэропорт инфратузилмаси эса божхона расмийатларини соддалаштиради ва логистик «бўғинлар»ни камайтиради.

Логистика технологиялари. GPS кузатув тизимлари ва реал вақтда мониторинг қилиш имкониятларига эга замонавий логистика технологияларини жорий этиш транспорт жараёнларини самарали бошқаришни таъминлайди. Бу воситалар йўлларни оптималлаштириш, кечикишларни олдини олиш, прогноз қилиш ва захираларни самарали бошқариш учун муҳим маълумотларни тақдим этади.

Логистика ривожланишининг иқтисодий таъсири. Совуқ занжир инфратузилмасини такомиллаштириш ҳосил йиғимидан кейинги йўқотишларни **50 %** гача камайтириши мумкин — бу айниқса ривожланаётган мамлакатлар учун жуда муҳим. Шунингдек, ривожланган логистика ва замонавий совуқ занжир тизимига эга давлатларда сўнгги беш йил ичида мева-сабзавот экспорти тахминан **25 %** га ошган.

Жаҳон миқёсида транспорт инфратузилмасига қўйилаётган инвестициялар ҳам катта аҳамиятга эга — йилига **900 млрд АҚШ доллари**дан

ортик, асосий эътибор эса йирик портлар ва логистика коридорларини модернизация қилишга қаратилган.

GPS кузатуви ва реал вақтда ҳароратни мониторинг қилиш каби илғор логистика технологияларини жорий этиш сўнгги ўн йил ичида тез бузилувчан маҳсулот экспортчилари орасида **40 %** га ўсди. Бу технологиялар таъминот занжирларини оптималлаштиришга ёрдам бериб, етказиб бериш вақтини **30 %** гача қисқартирди, натижада маҳсулотнинг рақобатбардошлиги ва янгилиги ошди.

Бу рақамлар логистика инфратузилмасини ривожлантириш билан экспорт ҳажмини ошириш имконияти ўртасидаги кучли боғлиқликни намоён этади ва ушбу соҳада инвестиция ҳамда инновацияларни давом эттиришнинг стратегик аҳамиятини таъкидлайди.

Таҳлил ва натижалар. Логистика ва транспорт инфратузилмасининг ривожланиши ҳамда унинг мева-сабзавот маҳсулотлари экспорти ҳажмига таъсири таҳлили қишлоқ хўжалиги экспорти секторида логистик яхшиланишларнинг трансформацияловчи ролини ёритиб берувчи муҳим тенденция ва қонуниятларни аниқлади.

Совуқ занжир бозорининг кенгайиши. Муҳим омиллардан бири — совуқ занжир бозорининг тез суръатларда ўсиши бўлиб, унинг ўртача йиллик ўсиш суръати **14,8 %** ни ташкил этмоқда. Бу кенгайиш ҳосил йиғимидан кейинги йўқотишларнинг камайиши ва экспорт ҳажмининг ошиши билан бевосита боғлиқ. Замонавий совуқ омборхоналар ва сақлаш тизимлари орқали маҳсулотнинг сифатини таъминлаш ва сақланиш муддатини узайтириш имконияти экспортчиларга узоқ бозорларга сифатли маҳсулот етказиш имконини берди.

Инфратузилмага инвестициялар. Бозор қамрови ва рақобатбардошликни кенгайтириш. Илғор технологиялар ва самарали транспорт тизимларини интеграция қилиш экспортчиларга янги ва юқори даромадли бозорларга чиқиш имконини берди. Бу имконият юқори даромадли

бозорларда талаб қилинадиган қатъий сифат ва хавфсизлик стандартларига риоя қилиш шароитида барқарор рақобат устунлигини яратади.

Операцион самарадорликни ошириш. Интеграция қилинган таъминот занжирлари ва технологик инновациялар орқали логистик жараёнларни оптималлаштириш етказиб бериш вақтини 30 % га қисқартирди. Бу экспорт маҳсулотининг рақобатбардошлиги ва янгиллигига ижобий таъсир кўрсатди. Бундай самарадорлик нафақат истеъмолчилар қониқишини оширади, балки тез бузилувчан маҳсулотларни ташиш билан боғлиқ углерод чиқиндиларини ҳам камайтиради.

Йилига 900 млрд АҚШ долларидан ортиқ транспорт инфратузилмасига киритилаётган инвестициялар логистика операцияларини самарали ва тезкор ташкил этишда муҳим роль ўйнади. Бу сармоялар фермер хўжаликлари билан экспорт терминаллари ўртасидаги транспорт алоқаларини яхшилади, транзит вақтини қисқартирди ва эксплуатация харажатларини камайтирди.

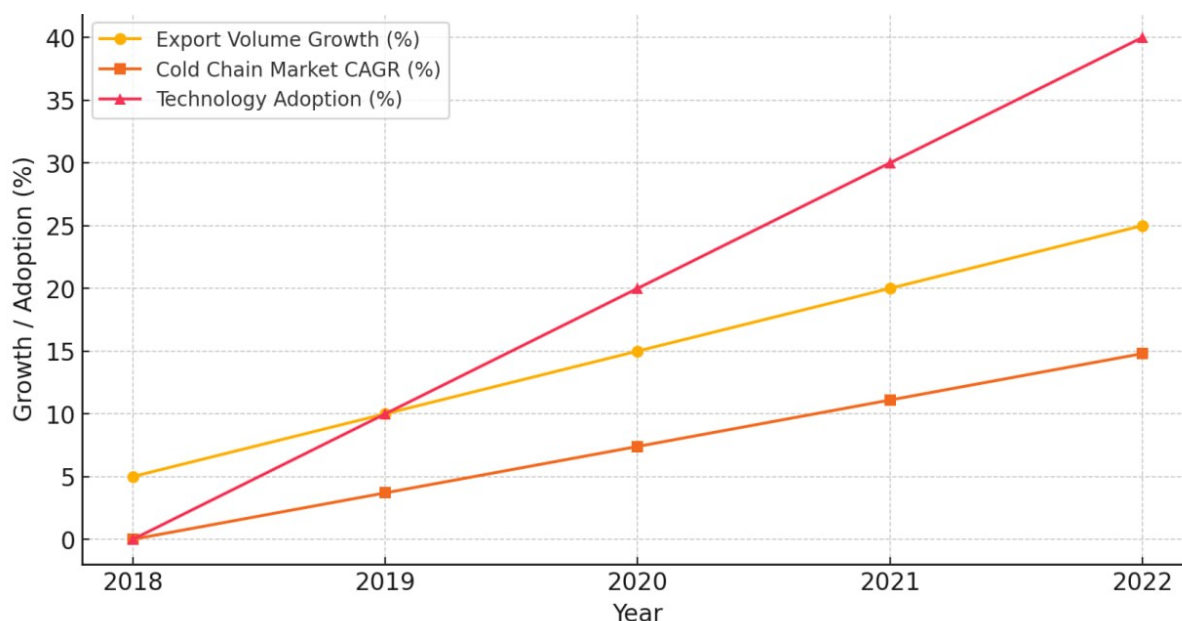
Технологияларни жорий этиш. GPS кузатуви ва реал вақтда ҳароратни мониторинг қилиш каби логистика технологияларини жорий этиш 40 % га ошди ва таъминот занжирини бошқаришда туб ўзгариш яратди. Бу технологиялар экспортчиларга транспорт жараёнидаги шарт-шароитларни қатъий назорат қилиш имконини бериб, халқаро бозорларга сифатли ва яхлит ҳолда маҳсулот етказишни таъминлайди.

Натижалар: ҳосил йиғимидан кейинги йўқотишларни камайтириш. Илғор совуқ занжир логистикасини жорий этиш баъзи ҳудудларда ҳосил йиғимидан кейинги йўқотишларни икки баравар камайтиришга олиб келди. Бу, айниқса, илгари инфратузилмаси етарли бўлмаган ҳудудларда муҳим аҳамият касб этди. Бу ўзгариш экспортчилар фойдалилигини ошириш билан бирга глобал озиқ-овқат хавфсизлигига ҳам ҳисса қўшди.

Экспорт ҳажмининг ошиши. Сўнгги беш йил ичида логистика ва транспорт инфратузилмасини модернизация қилган мамлакатларда экспорт ҳажми тахминан 25 % га ошди. Бу ўсиш халқаро бозорлардаги сифат ва ҳажм талабларини қондириш имконияти билан бевосита боғлиқ.

Бозор қамрови ва рақобатбардошликни кенгайтириш. Илғор технологиялар ва самарали транспорт тизимларини интеграция қилиш экспортчиларга янги ва юқори даромадли бозорларга чиқиш имконини берди. Бу имконият юқори даромадли бозорларда талаб қилинадиган қатъий сифат ва хавфсизлик стандартларига риоя қилиш шароитида барқарор рақобат устунлигини яратади.

Операцион самарадорликни ошириш. Интеграция қилинган таъминот занжирлари ва технологик инновациялар орқали логистик жараёнларни оптималлаштириш етказиб бериш вақтини 30 % га қисқартирди. Бу экспорт маҳсулотининг рақобатбардошлиги ва янгилигига ижобий таъсир кўрсатди. Бундай самарадорлик нафақат истеъмолчилар қониқишини оширади, балки тез бузилувчан маҳсулотларни ташиш билан боғлиқ углерод чиқиндиларини ҳам камайтиради.

1-расм. Логистика ва транспорт инфратузилмаси ривожланишининг таъсири (2020–2024)

Хулоса. Логистика ва транспорт инфратузилмаси ривожланишининг мева-сабзавот маҳсулотлари экспорти ҳажмига таъсирини ҳар томонлама ўрганиш бир қатор муҳим хулосаларни аниқлаб берди. Тадқиқот натижалари самарали логистика ва ишончли транспорт тизимларининг тез бузилувчан

қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари халқаро савдосини кенгайтиришдаги стратегик аҳамиятини кўрсатади. Асосий натижалар:

- Инфратузилмани яхшилаш. Совуқ занжир ва транспорт тармоқларини кенгайтириш ҳамда модернизация қилиш ҳосил йиғимидан кейинги йўқотишларни сезиларли даражада камайтирди ва экспорт қилинаётган мева-сабзавот маҳсулотларининг умумий сифати ҳамда рақобатбардошлигини оширди.
- Технологияларни интеграция қилиш. GPS кузатуви ва реал вақтда ҳароратни мониторинг қилиш каби илғор логистика технологияларини жорий этиш операцион самарадорликни оширди ва экспортчиларга халқаро стандартларга мос келиш имконини берди, бу эса уларнинг жаҳон бозоридаги мавқеини мустаҳкамлади.

Шу тариқа, инфратузилма ва технологияларга инвестиция киритиш плодовоовощ маҳсулотлари экспортида барқарор ўсишни таъминлайдиган муҳим омил ҳисобланади ва қишлоқ хўжалиги ривожига ҳамда озиқ-овқат хавфсизлигига ҳисса қўшади.

Иқтисодий таъсир. Логистика ва транспорт инфратузилмасини яхшилаш экспорт ҳажмини оширишга бевосита ҳисса қўшди — экспортчилар савдо ҳажмини 25 % гача оширишга эришди. Бу ўсиш рақобатбардошликни кучайтириш ҳамда узоқ ва юқори даромадли бозорларга кириш имкониятларини кенгайтириш билан боғлиқ.

Барқарорлик ва самарадорлик. Тадқиқот шунингдек, жаҳон савдосининг атроф-муҳитга таъсирини камайтиришда муҳим аҳамиятга эга бўлган барқарор логистика усулларига ўтиш тенденциясини таъкидлайди. Самарали логистика тизимлари чиқиндилар ва энергия сарфини камайтиради, бу эса қишлоқ хўжалигининг барқарор ривожланишига ҳисса қўшади.

Тавсиялар: — совуқ занжир инфратузилмасига ва логистикани рақамлаштиришга инвестицияларни кучайтириш;

— барқарор технологияларни жорий этишни рағбатлантириш;

— агрологистика соҳасида халқаро ҳамкорлик учун қулай шароит яратиш;

– фермерлар ва экспортчиларни глобал бозорнинг янги талабларига мослашишда қўллаб-қувватлаш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Халилова З. ОТ САДА К МИРОВОМУ СТОЛУ: АНАЛИЗ ЭКСПОРТНОГО РЫНКА ПЛОДООВОЩНОЙ ПРОДУКЦИИ //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. Special Issue 42. – С. 204-208.
2. Khalilova Z. FRUIT AND VEGETABLE GROWING IN UZBEKISTAN: PROBLEMS AND SOLUTIONS //Экономика и социум. – 2023. – №. 5-1 (108). – С. 131-135.
3. Zilola X. JAHON IQTISODIYOTI VA XALQARO MUNOSABATLARDA O'ZBEKISTONNING TUTGAN O'RNI //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. Special Issue 13. – С. 680-682.
4. Дустова М. ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ЛОГИСТИКЕ ЭКСПОРТА АГРОПРОДУКЦИИ //Академические исследования в современной науке. – 2025. – Т. 4. – №. 34. – С. 104-108.
5. Makhmutullaeva S. Use of Logistics System in the Development of Export Potential in Uzbekistan //Экономика и социум. – 2023. – №. 5-1 (108). – С. 166-172.
6. Makhmutullaeva S. ANALYSIS OF EXISTING LOGISTICS SYSTEMS IN THE EXPORT ACTIVITIES OF UZBEKISTAN: PROBLEMS AND PROSPECTS //Экономика и социум. – 2024. – №. 8 (123). – С. 117-120.
7. Махмутуллаева С. Х. Стратегическая логистика для успеха экспорта: путь к экономическому процветанию //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 19-22.
8. Махмутуллаева С. РОЛЬ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В РАЗВИТИИ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПЛОДООВОЩНОЙ ПРОДУКЦИИ //Мировая наука. – 2024. – №. 8 (89). – С. 43-51.
9. Махмутуллаева С. Оптимизация складского хозяйства как фактор повышения эффективности экспортной логистики в Узбекистане //Форум молодых ученых. – 2024. – №. 8 (96). – С. 31-38.

10. Makhmutullaeva S. Innovations in export logistics for Uzbekistan's produce
//YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT. – 2024. – T. 2. – №. 7.